

Araştırma Makalesi/Research Article

Kubilay Kağan'ın Bir Budist Danışmanı: Liu Bingzhong

Şirinay AZİZ*

Öz: XIII. yüzyılda göçebe bir toplum olarak Moğollar, Kubilay Kağan ile birlikte Çin gibi yerleşik yaşam tarzına hâkim olan geniş toprakları ele geçirdi. Böylece Kubilay Kağan Kuzey ve Güney Çin'i birleştiren ilk yabancı hükümdar olarak tarihe geçti. Çin'i yönetebilmek için Kubilay Kağan çeşitli kavim ve ırktan olanları göreve atadı. Ancak hanedanın kuruluşunun başlangıcında Çin topraklarını ve halkını iyi tanıyan, çeşitli alanlarda bilgisi olan Çinli veya Çinleşmiş danışmanlara daha ziyade ihtiyaç duyuldu. Bu bağlamda önemli bir tarihi şahsiyet olarak Liu Bingzhong karşımıza çıkmaktadır. Liu Bingzhong, bir keşiş kimliğiyle Kubilay Kağan'ın yanında onun siyasi, askeri ve mali açıdan önemli kararlar almasına yardımcı oldu. Bu süreçte Liu Bingzhong, Kağan'ın kendisine sağladığı destek ile bir dizi icraatları gerçekleştirdi ve gerçekleşmesine vesile oldu. Buna göre Çin toprakları "Çin yasası" ve Konfüçyüs devlet anlayışına göre yönetildi ve başarılar elde edildi. Hanedan adı "Yuan'a", saltanat adı ilk önce "Zhongtong'a", daha sonra ise "Zhiyuan'a" değiştirildi. Mimari açıdan dönemin iki büyük başkenti olan Shangdu ve Dadu (Pekin) inşa edildi. Merkez ve taşrada idari işlerden sorumlu muhtelif kurumlar tesis edildi. Bunun yanı sıra muhtelif memuriyetler oluşturuldu ve onların unvanları, görevleri, sayıları ve maaşları formüle edildi. Saray tören ritüelleri oluşturuldu ve memuriyet rütbelerine göre kıyafetler tasarlandı. Yuan Hanedanı'nın ilk resmi yasası olan "Zhiyuan Yeni Nizamnamesi" yanı sıra yeni bir takvim de oluşturdu. Liao, Jin ve Song hanedanlarının resmi tarihi yıllıkları derlenip tamamlandı. Ayrıca Liu Bingzhong, Kubilay Kağan'a Çin topraklarını yönetmesine yardımcı olması için konuda yetkili ve becerikli olan Çinli şahsiyetleri tavsiye etti. Bu çalışmada "Yuan Yıllığı", "Yeni Yuan Yıllığı" vb. kaynak eserler başta olmak üzere araştırma eserleri de ele alınarak Yuan Hanedanı dönemindeki önemli şahsiyetlerden biri olan Liu Bingzhong'un

* Dr., naxi7457@gmail.com; ORCID: 0000-0002-1899-2007

Önerilen Atf: Aziz, Ş., (2025). Kubilay Kağan'ın Bir Budist Danışmanı: Liu Bingzhong, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 8(15), s.19-37.

hayatı, icraatları, onun Kubilay Kağan üzerindeki etkisi ve katkıları hakkında bilgiler sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yuan Hanedanı, Kubilay Kağan, Liu Bingzhong, Yuan, Dadu*

Kublai Khan's Buddhist Advisor: Liu Bingzhong

Abstract: In the 13th century, the Mongols, as a nomadic society, conquered vast lands dominated by settled lifestyles, such as China, under the rule of Kublai Khan. Thus, Kublai Khan went down in history as the first foreign ruler to unite Northern and Southern China. In order to govern a vast geography like China, Kublai Khan appointed people from various tribes and races to office. However, at the beginning of the establishment of the dynasty, more Chinese or Sinicized advisors were needed who knew the Chinese lands and people well and had knowledge in various fields. In this context, Liu Bingzhong emerges as an important historical figure. Liu Bingzhong, helped Kublai Khan make important political, military and financial decisions as a monk. During this process, Liu Bingzhong carried out a series of actions with the support provided by the Khan and was instrumental in their implementation. Accordingly, the Chinese lands were governed according to the "Han Fa" and Confucianism, and successes were achieved. The dynasty name was changed to "Yuan", the reign name was first changed to "Zhongtong" and then to "Zhiyuan". Various institutions responsible for administrative affairs were established in the center and provinces. In addition, various civil servants were established and their titles, duties, numbers and salaries were formulated. Architecturally, the two major capitals of the period, Shangdu and Dadu (Beijing), were built. Palace ceremonial rituals were created and civil service uniforms were designed according to ranks. In addition to the first official law of the Yuan Dynasty, known as "Zhiyuan Xinge", a new calendar was also created. The official historical annals of the Liao, Jin and Song dynasties were compiled. In addition, Liu Bingzhong recommended Chinese figures who were competent and skilled in the subject to Kublai Khan. In this study, it is aimed to present information about the life and actions of Liu Bingzhong, one of the important figures of the Yuan Dynasty, his influence on Kublai Khan and his contributions, by examining such as the "Yuanshi", "Xin Yuanshi" etc., as well as research works.

Keywords: *Yuan Dynasty, Kublai Khan, Liu Bingzhong, Yuan, Dadu*

Giriş

Tarih boyunca bir devletin kuruluşunda sağlam temellerin atılmasını ve bu süreç içerisinde ayakta kalmasını sağlayan önemli unsurlardan biri,

devletin idari kadrolarında yetkili memurların bulunmasıydı. Bu memurlar aslında arka planda devlet yöneticisinin çeşitli konularda önemli kararlar almasını sağlayan destekçileriydi. Diğer devletlerde olduğu gibi bu husus XIII. yüzyılda Moğol asıllı Kubilay Kağan'ın Çin'de kurduğu Yuan Hanedanı için de geçerlidir. Yuan Hanedanı döneminde toplum 4 sınıfa ayrılmış olup memur alımı bu sınıfsal farklılıklara göre gerçekleşmişti. Buna göre hanedanın devlet yönetimindeki öncelikli tercihi “devletin milleti” (Guozu/國族) olarak bilinen egemen sınıf Moğollar ile ikinci sınıfta yer alan, çoğunlukla Batılı ve Orta Asyalılardan oluşan “renkli gözlüler” olarak adlandırılan Semu'lar (Semu/色目) idi. Semu'lardan sonra üçüncü ve dördüncü sınıfta sırasıyla Kuzey Çinliler (Hanren/漢人, Haner/漢兒) ve Güney Çinliler (Nanren/南人) yer alıyordu. Bu sınıfsal farklılıklardan dolayı Yuan Hanedanı dönemindeki idari yönetimde Çinli memurlar genelde arka plana itilmiş durumdaydı. Bu durum Kubilay Kağan'ın Çinlileri devletin yönetim kadrolarına atarken çekingen bir tavır sergilemesinden kaynaklanmaktaydı. Ancak ihtiyaç duyulduğunda Kubilay Kağan, konuda yetkili olan Çinlilerin devletin en üst idari kadrolarında yer almalarına dahi izin vermişti.

Çalışmamızın konusu olan Çinli Liu Bingzhong, Yuan Hanedanı'nın kurulduğu ilk dönemlerde Kubilay Kağan'ın danışmanı olarak Çin'in yönetilmesine katkı sağlayan önemli bir şahsiyettir. 30 sene boyunca çeşitli konularda Kubilay Kağan'a danışmanlık hizmeti veren Liu Bingzhong, görevi sürecinde bir dizi icraatı yürürlüğe koydu ve elde edilen başarılarından Kubilay Kağan memnun kaldı. Liu Bingzhong'un devlet yönetimine sağladığı en önemli katkının Çin'i Çince yönetmek olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda mevcut olan yapı değiştirilmeyip buna yeni düzenlemeler getirilerek yapının daha sistematik hale gelmesi sağlandı. Böylece hanedanın başlangıcında oluşturulan sistematik yapı, Kubilay Kağan'ın halefleri döneminde de yürürlüğe devam etti. Sistematik bir yapıya sahip olmak, göçebe yaşam tarzını benimseyen Moğolların Çin gibi yerleşik yaşam tarzını benimseyen topraklarda yaklaşık 100 yıl boyunca ayakta kalmasını sağladı.

Liu Bingzhong'un Siyasi Hayatı

Liu Bingzhong'un (1216-1274) gerçek adı Liu Kan (劉侃), diğer adı da Zhong Hui (仲晦) idi. Budist keşiş adı ise Zi Cong (子聰)'du. Ataları Ruizhou¹ (瑞州)'luydu ve nesiller boyunca Liao Hanedanı'nda (907-1125) memur olarak görev yapmışlardı. Büyükbabası Jin Hanedanı (1115-1234)

¹ Çin'in Liaoning 遼寧 eyaletindeki Suizhong 綏中 ilçesinin güneybatısında yer almaktadır. Bk. Qiu Shusen 2002: 904.

döneminde bir memurdu. Xingzhou'ya² (邢州) komiser yardımcısı³ (Jiedu Fushi/節度副使) olarak atanırken buraya gelip yerleşmişti. Xingzhou, 1220 tarihinde Çinggis Kağan'ın komutanlarından Mukali⁴ (Muhuali/木華黎; 1170-1223) tarafından ele geçirildiği zaman burada *Mareşal İdaresi*⁵ (Duyuanshuaifu/都元帥府) tesis edilmişti. Sonraki dönemlerde Liu Bingzhong'un babası Liu Run (劉潤) başkomutan⁶ (Dutong/都統) olarak buraya tayin edildi. Liu Run daha sonra bu bölgenin idarecisi⁷ (Lushi/錄事) olarak terfi edildi. Daha sonra Julu⁸ (鉅鹿) ve Neiqiu⁹ (內丘) ilçelerinin yöneticisi¹⁰ (Tiling/提領) olarak görev yaptı (Song, 1976: 3687; Rachewiltz 1993: 245; Ke, 1995: 2595; Baisiguleng, 2012: 5; Yang, 2015: 183-184; Du, 2023: 112; Ma, 2023: 36).

Liu Bingzhong sekiz yaşında eğitime başladı. On üç yaşına geldiğinde mevcut olan düzenlemelere göre babasının görev yapmakta olduğu *Mareşal İdaresi*'ne rehin olarak gönderildi. On yedi yaşındayken ebeveynine destek olmak için kalemiye¹¹ (Lingshi/令史) olarak göreve başladı (Su, 1936: 1/1; Song, 1976: 3687; Rachewiltz, 1993: 245-246; Ke, 1995: 2595; Baisiguleng, 2012: 5; Yang, 2015: 184; Ma, 2023: 36). Ancak her zaman kendini mutsuz hisseden Liu Bingzhong, 1238 yılı henüz 23 yaşındayken: “*Ailem nesiller boyunca memur olarak görev yaptı. Acaba ben de mi tüm hayatımı elimde kalem tutarak geçireceğim? Erkek dediğin eğer doğru zamanda doğmamışsa sağlam karakterini korumak için inzivaya çekilmelidir!*” diyerek işinden istifa etti. Memleketine geri dönerek buradaki Wuan (武安) Dağı'nda¹² inzivaya çekildi ve Taoist keşişlerle birlikte ilim öğrendi. Uzun bir süre sonra Tianning (天寧) Tapınağı'ndaki Xu Zhao adındaki baş keşiş (XuZhao Chanshi/虛照禪師) birilerini gönderip Liu Bingzhong'u yanına çağırdı ve onu Budist talebesi olarak kabul etti. Böylece Liu Bingzhong, bu tarihten itibaren keşiş adı olan Zi Cong adını kullanmaya başladı. Aynı yıl sonbaharda Xingzhou'da çekirge afeti yaşandığı için Liu Bingzhong hocası ve diğer talebelerle birlikte Yunzhong'a¹³ (雲中) gitmek

² Çin'in Hebei (河北) eyaletinin Xingtai (邢臺) şehridir. Bk. Qiu Shusen 2002: 330.

³ Bir bölgenin idaresinde baş komisere yardımcı olmak için tesis edilen bir memuriyettir. “Fu 副” kelimesi “yardımcı, asistan” anlamına gelmektedir. Bk. Hucker, 1985: 144; 216.

⁴ Mukali, Celayir kabilesine mensuptur. Çinggis Kağan'ın dört bahadırından bir tanesidir. Çinggis Kağan'ın güvendiği ve sadık komutanlarından biri olan Mukali, Keraitlere, Naymanlara ve Jin Hanedanı'na karşı seferlere katılmıştır. “Mukali” hakkında daha geniş bilgi için bk. Song, 1976: 2929-2936; Ke, 1995: 2211-2216.

⁵ Bir bölgenin askeri işlerini yürüten bir kurumdur. Bk. Hucker 1985: 546.

⁶ Askeri işlerden sorumlu üst düzey bir memuriyettir. Bk. Hucker 1985: 545.

⁷ İdari işleri yönetmekten sorumlu bir memuriyettir. Bk. Hucker 1985: 323.

⁸ Çin'in Hebei eyaletinin Xingtai şehrinde yer alan Julu ilçesidir. Bk. Qiu, 2002: 869.

⁹ Çin'in Hebei eyaletinin Xingtai şehrinde yer alan Neiqiu ilçesidir. Bk. Qiu, 2002: 141.

¹⁰ İdari işlerden sorumlu bir memuriyettir. Bk. Yu, 1992: 738.

¹¹ Resmî belge işlerinden sorumlu bir memuriyettir. Bk. Yu Lunian 1992: 174.

¹² Çin'in Hebei eyaleti Wuan şehrinin kuzeyinde yer almaktadır. Bk. Qiu Shusen 2002: 423.

¹³ Çin'in Shanxi (山西) eyaletinin Datong (大同) şehrinde yer alan Yunzhong ilçesidir. Bk. Qiu Shusen 2002: 841.

zorunda kaldı. Ertesi yıl diğerleri Xingzhou'ya geri dönerken Liu Bingzhong buradaki Nantang (南堂) Tapınağı'nda¹⁴ kaldı (Su, 1936: 1/1; Song, 1976: 3687; Rachewiltz, 1993: 246-247; Ke, 1995: 2595; Zhao-Chen, 2005: 15; Yang, 2015: 184; Fu, 2023: 222).

Liu Bingzhong'un Kubilay Kağan ile tanışmasını sağlayan önemli şahsiyet ise baş keşiş Hai Yun (Haiyun Chanshi/海雲禪師; 1202-1257) idi. 1242 yılında baş keşiş Hai Yun, Kubilay Kağan ile görüşmek üzere Karakurum'a giderken Yunzhong'dan geçti ve Liu Bingzhong'un bilgili ve yetenekli olduğunu duyunca onu kendisiyle birlikte Kağan'ın huzuruna gitmeye davet etti. Baş keşiş Hai Yun onu Kubilay Kağan'a tavsiye etti ve Kağan onunla görüştüğünde ondan birkaç kez soru¹⁵ sordu. Liu Bingzhong, "Değişimler Kitabı"¹⁶ (Zhouyi/周易) ve "Klasikler Kitabı"¹⁷ (Jingshishu/經世書) hakkında, astronomi, coğrafya, matematik, takvim, Yin ve Yang kuramı, fal ilmi gibi çeşitli konularda bilgiliydi. Dünya işlerinden dahi haberdardı. Bundan dolayı Kubilay Kağan onun kendisine verdiği cevaplardan çok memnun kaldı ve onu çok beğendi. Baş keşiş Hai Yun, Kağan ile görüştüktan sonra Güney'e geri dönerken Liu Bingzhong, Kubilay Kağan'ın yanında bir keşiş ve aynı zamanda bir devlet adamı olarak siyasi kariyerine başladı (Su, 1936: 1/1; Song, 1976: 3688; Rachewiltz, 1993: 247-248; Fan, 1994: 51-52; Ke, 1995: 2595; Zhao-Chen, 2005: 15; Fu, 2023: 222). Böylece Liu Bingzhong kendisi Konfüçyüs, Taoizm, Budizm vb. ilim alanlarında oldukça bilgi sahibi olması yanı sıra babasının geçmişte Moğol İmparatorluğu için çalışan bir memur olması ve Moğol hanlarının oldukça saygı gösterdiği baş keşiş Hai Yun'un Kağan karşısında kendisi için referans olması nedeniyle Kubilay Kağan'ın güvenini kazanmış olmalıdır. Aynı zamanda Kubilay Kağan'ın da Çin topraklarını yönetebilmek için Liu Bingzhong gibi bir Çinliye ihtiyacı vardı.

1247 yılı ilkbaharda Liu Bingzhong babasının ölümü üzerine memleketine geri dönerken Kubilay Kağan ona babasının defin masrafları için 100 liang 兩 değerinde altın bahşış etti ve yolda ona eşlik etmesi için birilerini gönderdi. Babasının yas süresi bittikten sonra Kağan onu tekrar geri çağırdı. Böylece bundan sonraki tarihlerde Liu Bingzhong hep Kağan'ın

¹⁴ Çin'in Shanxi eyaletinin Datong şehrinde yer almaktadır. Bk. Qiu Shusen 2002: 570.

¹⁵ Kubilay Kağan'ın Liu Bingzhong'dan sorduğu sorular ve Liu Bingzhong'un Kağan'a verdiği cevaplar hakkında kaynaklarda bilgi yer almamaktadır.

¹⁶ Kitabın bir diğer adı "Yijing" (易經) olup bir kehanet kitabıdır. Kitabın Batı Zhou Hanedanı (M.Ö.1046-M.Ö.771) döneminde kaleme alındığı ileri sürülmektedir.

¹⁷ Kitabın bir diğer adı "İmparatorların Dünyayı Yönetmesi İçin Klasikler Kitabı" (Huangji Jingshishu 皇極經世書) dır. Bu eser Kuzey Song Hanedanı'nda (960-1127) yaşayan Shao Yong (邵雍) (1011-1077) tarafından kaleme alınmıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Yang 2015: 184.

yanında onun önemli işlerde karar almasına yardımcı oldu (Su 1936: 1/1; Song 1976: 3688; Ke 1995: 2595; Baisiguleng 2012: 5).

Bu sırada Moğol İmparatorluğu'nda Güyük Kağan'ın 1248 tarihindeki ölümünün ardından taht kavgası yaşanmıştı. Bu hususta Kubilay Kağan, Liu Bingzhong'un tavsiyesini dinlemek istedi. 1250 tarihinde Liu Bingzhong, Kubilay Kağan'a "*on bin sözcüklük layiha*" (Wanyanshu/萬言書) olarak bir mektup yazdı. "*Yuan Yıllığı*"nda bu mektubun kısaltılmış ve basitleştirilmiş nüshasına ulaşabiliyoruz. "*Yuan Yıllığı*"ndan yola çıkarak mektubun içeriğini şöyle özetleyebiliriz (Sun 1974: 78-79; Song 1976: 3688-3692; Rachewiltz 1993: 248-250; Ke 1995: 2596-2598; Wei 2008: 39):

1. Liu Bingzhong, Çinggis Kağan ve Ögedey Kağan'ın Kıtan asıllı danışmanı Yelü Chucai'nin¹⁸ (耶律楚材, 1190-1244): "*At üzerinde dünyaya hâkim olunabilir ama at üzerinde dünya yönetilmez.*" önerisini Kubilay Kağan'a tekrar hatırlattı. Ayrıca devletin uzun ömürlü ve güçlü olabilmesi için kardeşlerin birbirine destek olması gerektiğini önerdi. Bunun için o Kubilay Kağan'a Çin'deki geçmiş hanedanlardan örnek gösterdi. Buna göre Zhou (周) Hanedanı'nın (M.Ö. 1046-M.Ö. 256) 800 seneden fazla ayakta kalabilmesinin sebebini Zhou Hanedanı hükümdarı Zhou Wuwang'ın (周武王), kardeşi Zhou Gong (周公) tarafından desteklenmesinden kaynaklandığını izah etti. Liu Bingzhong, Möngke Kağan'ı Zhou Wuwang'a, Kubilay Kağan'ı ise Zhou Gong'a benzeterek Kubilay Kağan'ın kardeşi Möngke Kağan'ı desteklemesi ve onun büyük planlarını gerçekleştirmesine yardımcı olması gerektiğini tavsiye etti.
2. Devlet işlerine önemli yetkililerin atanmasını, onların sıkı denetlenmesini, memuriyet kademelerinin belirlenmesini, maaş sistemine bağlanmasını, başarı elde edenlerin rütbelerinin yükseltilip başarı el edemeyenlerin veya suç işleyenlerin ise rütbelerinin düşürülmesini önerdi.
3. Firar eden veya göç eden halkın topraklarına ve işlerine geri dönmesine teşvik edilmesi, halktan uygun miktarda vergi alınması, fazla angaryaya tabi tutulmaması, ticarete ağırlık ve ölçü birimlerinin standart hale getirilmesi, ticarete dürüst olunması ve dolandırıcılığın ortadan kaldırılması hususunda önerilerde bulundu.
4. Eski hukuk sistemine yeni düzenlemeler getirilerek karmaşık olmayan yeni bir hukuk sisteminin oluşturulmasını, önce suçluların doğrulanıp sonradan hükmün verilmesini, yetkili memurların keyfi bir şekilde hüküm vermemelerini, idam cezasına çarptırılanların

¹⁸ Yelü Chucai aslen Kıtan asıllıdır. 1215 yılında Çinggis Kağan'ın hizmetine girmiş ve Kağan'ın batı seferlerine eşlik etmiştir. Çinggis Kağan ve Ögeday Kağan'ın önemli danışmanlarından biri olarak Yelü Chucai devletin idari, mali ve askeri işlerini yönetmiştir. "Yelü Chucai" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3455-3465; Ke Shaomin 1995: 2286-2292.

- durumunun merkeze bildirilmesini ve merkezin aldığı kararın uygulanmasını, masum insanların haksız yere cezalandırılmasının önlenmesini önerdi.
5. İmparatorun devlete kendi evi, halka ise kendi çocuğu gibi davranması, devlet ile halk arasındaki ilişkinin balık ile su gibi birbirinden ayrılmaz halde olması, devlet ihtiyaçlarının halk tarafından temin edildiğinden dolayı halk yardıma ihtiyaç duyduğunda devletin de onlara yardımda bulunması gerektiğini tavsiye etti.
 6. Kağan ve hanedan üyeleri, devletin önde gelen memur ve görevlileri hariç diğer devlet memurları kıyafetlerinin altın, gümüş ve inci gibi değerli eşyalar ile süslenmesinin ve mutfak eşyalarının yapılmasının yasaklanmasını, devlet gelirlerinin artması için halkın tarıma teşvik edilmesini tavsiye etti.
 7. Devlet okullarının tesis edilip memur çocuklarının bu okullarda okutulması ve yetenekli olanların memur olarak seçilmesi, Jinshi (進士) memuriyet sınavının¹⁹ yürürlüğe koyulması hakkında tavsiyelerde bulundu.
 8. Merkezden taşraya kadar uzanan geniş çaplı idari birimlerin yanı sıra yaşlı, yetim ve engelliler için bakımevi ve yetimhanelerin tesis edilmesi, imparatorluk tarafından muhtelif bölgelere gönderilen elçilerin veya devlet yetkililerinin sıradan halkın evlerinde değil, posta teşkilatından yararlanması gerektiğini önerdi.
 9. Muhtelif bölgelerde Konfüçyüs tapınaklarının inşa edilmesini, köklü ritüellerin ve törenlerin geri getirilmesini tavsiye etti.
 10. Halihazırda kullanılmakta olan Liao Hanedanı'na ait olan takvimin güncelliğini yitirdiğini, dolayısıyla yeni takvimin oluşturulması gerektiğini önerdi. Ayrıca bir nesil hükümdarlarının ve devlet bakanlarının başarılarını gelecek nesillere aktarabilmek için Moğollar tarafından ortadan kaldırılan Jin Hanedanı'nın resmi hanedan tarihi "*Jin Yıllığı*"nın (Jinshi/金史) kaleme alınmasını önerdi.
 11. Konfüçyüs bilginlerine değer verilmesi, bu bilginlerden devletin iyice yararlanması, onların vergi ve angaryadan muaf tutulması gerektiği konusunda tavsiyelerde bulundu.
 12. Devlet bakanlarının açık sözlü olması ve doğruyu konuşması gerektiğini önerdi.
 13. Tuz ve demirin devlet tekeline alınması, imtiyaz sahibi kişilerin ve devlet yetkililerinin halkın arazilerine el koymaması, tüccar ve halk

¹⁹ Kubilay Kağan'dan sonra halefleri dönemi 1313 tarihinde Jinshi memuriyet sınavı tekrar yürürlüğe koyulmuştur. Yuan Hanedanı'nda üç yılda bir kez olmak üzere toplam 16 kez memuriyet sınavı düzenlenmiştir. Hanedanın önemli mevkilerinde Moğollar ve Semu'ların (renkli gözlüler) yer alması istendiğinden bu sınav uygulanırken bu iki gruba ayrıcalıklar tanınmıştır. Bu iki grup için sınav soruları daha kolay ve iki oturum şeklinde düzenlenirken, Kuzey Çinliler ve Güney Çinlilerin sınavları buna nazaran daha zor ve üç oturum şeklinde düzenlenmiştir.

arasında yapılan ticarete eşit ve adil olunması, soygun ve dolandırıcılıktan kaçınılması gerektiğini tavsiye etti.

14. Son olarak başına buyruk hapishanelerin inşa edilmemesi ve insanın sırtına kırbaçla vurma cezasının yasaklanması gerektiğini önerdi. Kubilay Kağan onun bu önerilerini memnuniyetle kabul etti.

Liu Bingzhong'un Kubilay Kağan'a sunduğu bu mektubunun içeriğine baktığımızda devlet yönetiminin Konfüçyüs devlet yönetim anlayışı²⁰ ve Çin'deki geçmiş hanedanların yasa ve düzenlemeleri yani "Çin yasası" (Hanfa 漢法) ile yönetilmesi gerektiğini önerdiğini görüyoruz. Gerçi Kubilay Kağan bu önerileri memnuniyetle kabul etmişse de kendisi o tarihte henüz bir imparator veya yetkili bir konumda olmadığı için bu öneriler uygulanmamıştır. Bu bağlamda Morris Rossabi, Liu Bingzhong'un neden bir imparatora önerilmesi gereken hususları Kubilay Kağan'a önerdiğini anlamamanın güç olduğunu, belki genç kardeşi üzerinden Möngke Kağan'ı etkileyebileceğini düşünmüş veya Kubilay'ın gelecekte bir "kağan" olabileceğine inanmış olduğunu ileri sürmektedir (Morris Rossabi 2015: 29).

Liu Bingzhong'un İcraatları ve Tavsiyeleri: Çin'i Çince Yönetmek

Liu Bingzhong'un icraatları Kubilay'ın "kağan" ilan edilmesinden önce başladı. Buna göre yaşanan taht kavgaları sonrası 1251'de Möngke Kağan tahta çıktı ve Kuzey Çin'in askeri işlerinin yönetimini kardeşi Kubilay Kağan'a verdi (Song 1976: 57; Fan 1994: 54; Ke 1995: 53; Baisiguleng 2012: 5; Yang 2015: 185). Bu tarihte Liu Bingzhong, Kubilay Kağan'a rapor sunarak Kuzey Çin'de yeni reformların uygulanması için öncelikle memleketi Xingzhou'nun pilot bölge olarak kullanılmasını önerdi. Böylece Kağan'ın emriyle burada *Pasifize İdaresi* (Anfusi/安撫司) tesis edildi. Liu Bingzhong'un tavsiye üzerine Zhang Geng²¹ (張耕) bu idarenin baş komiseri²² (Anfushi/安撫使), Liu Su²³ (劉肅, 1194-1269) ise yardımcı komiseri²⁴ (Fushi/副使) olarak tayin edildi. Liu Bingzhong ve diğerlerinin teklifi üzerine "Çin yasası" ile yönetilen bu bölgede malların

²⁰ Konfüçyüs'ün temel ilkeleri şunlardır: Erdemli ve ahlaklı olmak; insanları sevmek; örnek evlat veya iyi çocuk olmak; adetlere ve kurallara uyumak; aşırılıktan kaçınmak; adına yakışır davranışlar içinde olmak; doğru, dürüst ve adil olmak; bilgili olmak; akılcı olmak; sadık olmak; bağışlayıcı olmak ve cesur olmaktır. Bk. Nurcan Kalkır 2018: 100.

²¹ "Zhang Geng" hakkında tarihi kayıtlarda pek fazla bilgi yoktur. Ancak veliaht Zhen Jin'in (眞金, 1243-1286): "Zhang Geng gibi halkı iyi yönetebilen kişiye nasıl sahip olunabilir?" ifadesinden onun Yuan Hanedanı döneminde önemli bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Song, 1976: 2891; Ke, 1995: 2159.

²² Bir bölgenin idari ve askeri işlerini yönetmekten sorumlu üst düzey bir memuriyettir. Bk. Charles O. Hucker 1985: 104.

²³ Liu Su daha önceden Jin Hanedanı döneminde önemli mevkilerde görev yapmıştır. Kubilay Kağan tahta geçtikten sonra Kağan'a önemli konularda danışmanlık yapmıştır. "Liu Su" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song, 1976: 3763-3765; Ke, 1995: 2902-2903.

²⁴ Baş komiseriye yardımcı olmak üzere tesis edilen bir memuriyettir. Bk. Hucker 1985: 216.

dolaşımını sağlamak için madeni paralar dağıtıldı. Demir eritme hizmetleri başlatıldı. Tarıma ve dut ağaçlarını yetiştirmeye teşvik edildi. Posta istasyonları tesisi edildi ve tahıl ambarları yeniden düzenlendi. Buradaki hane sayısı eskisine nazaran on kat daha arttı. Daha sonra bölgenin Xingzhou adı Shunde Valiliği (Shundefu/順德府) olarak değiştirildi. Xingzhou'nun pilot bölge olarak denenmesinin ardından elde edilen başarılar sonrası Kubilay Kağan "Çin yasası" ve Çinli memurlardan çok memnun kaldı. "Çin yasası" ile yönetme uygulaması daha sonra Guanzhong, Henan (河南) ve diğer bölgelerde de uygulanarak başarılar elde edildi (Su 1936: 1/2; Song 1976: 3692-3693; Rachewiltz 1993: 250-251; Fan 1994: 54; Ke 1995: 2598; Zhao-Chen 2005: 16; Fu 2023: 223).

Liu Bingzhong'un ilk icraatının başarılı bir şekilde uygulanmasının ardından diğer alanlarda da icraatları yürürlüğe koyuldu. Buna göre Kubilay Kağan Kuzey Çin'i daha kolay yönetebilmek için 1251 yılında Liu Bingzhong'a ustaları toplayıp Kuzey Çin'de Taoizm'deki "rüzgâr ve su"²⁵ (Fengshui 風水) ilkesine uygun olan bir yerleşim yeri seçmesini ve burada bir şehir inşa etmesini emretti. 1254'te şehrin inşası tamamlandı ve şehre Kaiping²⁶ (開平) adı verildi (Song 1976: 3693; Ke 1995: 2599; Zhao-Chen 2005:16). Şehir küçük boyuttan büyüğe doğru imparatorluk sarayı, şehir içi ve şehir dışı olmak üzere üç bölümden oluşuyordu (Baisiguleng 2012: 14; Morris Rossabi 2015: 30-31).

Möngke Kağan tahta geçtikten sonra hakimiyet alanlarını genişletmek için askeri seferler başlattı ve 1253'te kardeşi Kubilay Kağan'a Dali 大理 Krallığı'na²⁷ (937-1253) karşı sefer düzenlemesini emretti. Bu askeri sefere Liu Bingzhong da eşlik etti. Moğol ordusu Dali şehrine saldırırken şehir hiçbir şekilde teslim olmadı, üstelik Moğol elçisi öldürüldü. Bundan çok öfkelenen Kubilay Kağan şehir halkının tamamının öldürülmesini emretti. Fakat Liu Bingzhong ve diğer devlet bakanlarının tavsiyesi üzerine Kağan emrini geri çekti. Sonuçta şehir teslim oldu ve şehirdeki 100.000'den fazla asker ve sivil ölümden kurtuldu (Su, 1936: 1/2; Song, 1976: 3693; Rachewiltz, 1993: 251-252; Ke, 1995: 2598; Li, 1995: 41; Zhao-Chen, 2005: 16; Baisiguleng, 2012: 6; Yang, 2015: 185). Aynı şekilde 1259 tarihinde Kubilay Kağan, Güney Song Hanedanı'na (1127-1279) sefer düzenlerken Moğol ordusu Ezhou'ya²⁸ (鄂州) saldırdığı

²⁵ "Rüzgâr ve su" ilkesi eski bir Çin öğretisidir. Bu ilkede en önemli unsur uyumun sağlanmasıdır. Yani doğada var olan yaşam enerjisini yaşanılan mekanlarda harekete geçirmek ve böylece insanın varoluş özelliklerine uygun olan yaşam alanlarını düzenlemek yöntemidir.

²⁶ Çin'in İç Moğolistan Özerk Bölgesinde yer alan Zhenglanqi'nin (正藍旗) batısındaki Shangdu (上都) kasabasının kuzeydoğusudur. Bk. Qiu, 2002: 893.

²⁷ Çin'in Yunnan eyaletidir. Bk. Qiu, s. 31.

²⁸ Çin'in Hubei (湖北) eyaletinin Wuhan (武漢) şehrinde yer alan Wuchang (武昌)'dır. Bk. Qiu Shusen 2002: 851.

zaman Liu Bingzhong ve diğer devlet bakanlarının önerisi üzerine burada katliam ve yağma yapılması yasaklandı (Su, 1936: 1/2; Song 1976: 3693; Ke, 1995: 2598; Li, 1995: 41; Zhao-Chen, 2005: 16; Yang, 2015: 185). Böylece askeri seferler sırasında Liu Bingzhong ve diğer devlet bakanlarının tavsiyeleri ile halk ölümden ve yağmadan kurtuldu.

1259 tarihinde Möngke Kağan Karakurum'daki devlet idaresini kardeşi Arık Böke'ye bırakarak Güney Song Hanedanı'na karşı sefere çıktı ve sefer sırasında öldü (Song, 1976: 54; Ke, 1995: 51). Bu durumda Arık Böke ve Kubilay Kağan iki kardeş arasında taht kavgası yaşandı. Liu Bingzhong ve diğer devlet bakanları Güney Song Hanedanı'na karşı sefer sırasında olan Kubilay Kağan'ın bir ateşkes antlaşması imzalayıp Kuzey'e geri dönmesini önerdiler. Böylece 1260 yılı mart ayında Kubilay Kağan, bir kısım Moğol soyluları ve Liu Bingzhong başta olmak üzere diğer devlet bakanlarının da desteğiyle Kaiping'de "kağan" ilan edildi (Song, 1976: 63; Ke, 1995: 56). Kubilay Kağan hanlık tahtına oturduktan sonra devlet ve halkı yönetme konusunda Liu Bingzhong'a danıştı. Liu Bingzhong, Kağan'a Çin'deki geçmiş hanedanların eski yasa ve düzenlemelerini örnek alarak devlette yeni yasa ve düzenlemelerin formüle edilmesini önerdi. Bu düzenlemelerin ilki ise imparatorun tahta çıktığı yıla (1260) yeni saltanat adı olan "Zhongtong 中統" (Çin'de nesiller boyunca hüküm sürecek olan imparatorluk) adının verilmesiydi (Song 1976: 65; Rachewiltz 1993: 255; Ke 1995: 57; Li 1995: 44; Baisiguleng 2012: 7; Zhao-Chen 2005: 16; Yang 2015: 185).

Liu Bingzhong'un tavsiyesi üzerine yine Çin'deki geçmiş hanedanlarda olduğu gibi merkez ve taşrada idari işlerden sorumlu kurumlar tesis edildi. Böylece Kubilay Kağan'ın Zhongtong devresinin ilk yılı (1260) Liu Bingzhong ve Xu Heng'in²⁹ (許衡, 1209-1281) merkez ve taşrada idari birimleri oluşturmaları emredildi (Sun 1974: 77; Song 1976: 3726; Ke 1995: 1375; Baisiguleng 2012: 8). Buna göre merkezde devletin en üst idari birimleri olan *Merkez Sekreterlik*³⁰ (Zhongshusheng, 中書省), *Askerî İşler Dairesi*³¹ (Shumiyuan/樞密院) ve *Teftiş Bürosu*³² (Yushitai/御史臺) tesis edildi. Merkezdeki bu kurumların alt büroları dahi tesis edilerek idari, askeri, mali ve diğer işler bu bürolar arasında paylaşıldı. Taşrada ise büyükten küçüğe doğru eyalet (Xingsheng/行省), vilayet (Lu/路), sancak (Fu/府), kaza (Zhou/州), nahiye (Xian/縣) vb. çeşitli idari

²⁹ Xu Heng, Kubilay Kağan'a pek çok konuda danışmanlık yapmıştır. Xu Heng, Yuan Hanedanı döneminde eğitim ve öğretim işlerine görevlendirilmiştir. "Xu Heng" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song, 1976: 3716-3730; Ke, 1995: 2745-2752.

³⁰ "Merkez Sekreterlik" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song, 1976: 63.

³¹ "Askerî İşler Dairesi" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 92; 2155; Ke Shaomin 1995: 1399.

³² "Teftiş Bürosu" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 2177; Ke Shaomin 1995: 1414.

birimler tesis edildi. Bunun yanı sıra merkez ve taşrada muhtelif memuriyetler oluşturulurken onların unvanları, görevleri ve sayıları da formüle edildi (Rachewiltz, 1993: 255-256; Li, 1995: 44; Zhao-Chen, 2005: 16; Baisiguleng, 2012: 8; Yang 2015: 185). Ayrıca muhtelif memuriyetlerin maaşları dahi belirlendi (Song, 1976: 3694; Ke, 1995: 2599; Baisiguleng, 2012: 8). Böylece Yuan Hanedanı'nın başlangıcında devlet kurumları ve bürokratik sistem adım adım oluşturuldu.

Yapılan bir dizi düzenlemeler sonrası hanedan başkentinin de belirlenmesi gerekiyordu. Buna göre Kubilay Kağan'ın Zhongtong devresinin 4. yılı (1263) mayıs ayına gelindiğinde Liu Bingzhong tarafından planlanan ve tasarlanan Kaiping şehrinin adı Shangdu (上都) (üst başkent/yukarı başkent) olarak değiştirildi ve başkent olarak belirlendi (Song 1976: 92; Ke 1995: 64; Baisiguleng 2012: 11; Morris Rossabi 2015: 30). Ertesi yıl Zhongtong devresinin 5. yılı (1264) Kubilay Kağan kardeşi Arık Böke'ye karşı başarı elde etti ve Arık Böke, Kağan'a tabiyetini bildirdi. Böylece Kubilay Kağan Karakurum merkezli Moğol toprakları dahil olmak üzere Kuzey Çin'e de hâkim oldu. Dolayısıyla bu yılın ağustos ayında hanedanın "Zhongtong" saltanat adı "Zhiyuan/至元" (yüce) olarak değiştirildi ve bu yıl Kubilay Kağan'ın Zhiyuan devresinin ilk yılı (1264) olarak adlandırıldı. Bununla birlikte Moğolların yönetim alanları Güney Çin'e doğru genişledikçe Shangdu artık yönetim merkezi olmaya uygun görülmedi. Böylece aynı yılın (1264) ağustos ayına gelindiğinde Kubilay Kağan, Liu Bingzhong'un tavsiyesi üzerine başkenti Yanjing'e³³ (燕京, Pekin) taşıdı ve şehrin adını Zhongdu (中都) olarak değiştirdi (Song, 1976: 99; Rachewiltz, 1993: 252; Ke, 1995: 66).

Bu tarihlerde Liu Bingzhong hala keşiş kıyafeti ve "Zi Cong" olan keşiş adıyla Kağan'ın yanında danışmanlık hizmeti veriyordu. Dolayısıyla ona "Cong Kâtip" (Cong Shuji/聰書記) olarak hitap ediliyordu. Bunun üzerine Kubilay Kağan'ın Zhiyuan devresinin ilk yılı (1264) ağustos ayında devlet bakanlarından Wang E³⁴ (王鶚), Liu Bingzhong'un keşiş kıyafetinin ve "Zi Cong" olan keşiş adının değiştirilmesi, onun yerine memuriyet kıyafetinin giyilmesi ve memuriyet unvanının kullanılmasına hakkında Kağan'a rapor sundu. Bunun üzerine Kubilay Kağan, Liu Bingzhong'a danışman³⁵ (Guanglu Daifu/光祿大夫) ve büyük muhafız³⁶ (Taibao/太保) unvanlarını verdi. Ayrıca ona eski

³³ Çin'in Pekin şehridir. Bk. Qiu Shusen 2002: 36.

³⁴ Wang E daha önceden Jin Hanedanı döneminde önemli mevkilerde görev yapmıştır. Kubilay Kağan tahta geçtikten sonra Kağan tarafından hanedanın eğitim ve öğretim işlerine görevlendirilmiştir. "Wang E" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3756-3757.

³⁵ İmparatorun önemli konularda karar almasına yardımcı olmak ve danışmanlık hizmeti vermek için tesis edilen bir unvandır. Bk. Yu Lunian 1992: 308.

³⁶ İmparatorun koruyucusu ve yardımcısıdır. Bk. Charles O. Hucker 1985: 480.

soyadı olan “Liu” soyadını kullanmasını, “Zi Cong” olan keşiş adının “Bingzhong” olarak değiştirilmesini, onun Dou Mo’nun³⁷ (竇默, 1196-1280) kızı ile evlenmesini, *Askerî İşler Dairesi*’nin işlerine katılmasını ve *Merkez Sekreterlik* işlerine liderlik etmesini emretti (Su, 1936: 1/3; Song, 1976: 3694; Rachewiltz, 1993: 258; Ke, 1995: 2599; Baisiguleng, 2012: 6; Yang, 2015: 185-186). Fakat Kubilay Kağan’ın Zhiyuan devresinin 5. yılı (1268) ekim ayında Liu Bingzhong *Merkez Sekreterlik* işlerine liderlik hizmetinden istifa etti ve Kağan’a kendisinin sadece büyük muhafız unvanıyla danışmanlık hizmeti vermesi hususunda arzda bulundu. Kağan onun bu arzını kabul etti (Song, 1976: 120). Tarihi kayıtlarda Liu Bingzhong’un Kağan’a hizmet ettiği bu 20 seneden fazla bir zaman dilimi içinde neden keşiş kıyafeti ve keşiş adı kullandığına dair bir bilgiye rastlamıyoruz. Muhtemelen Liu Bingzhong, Kubilay Kağan’a kağan olmasından önce hizmet etmeye başlamasından dolayı Kağan’ın güvenini kazanmış, Kağan tarafından onun keşiş kıyafeti giymesine ve keşiş adı kullanmasına izin verilmiş olmalıdır. Bunun bir diğer sebebinin belki Liu Bingzhong’un bir Budist keşiş olması ve gösterişli hayattan uzak durması olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Liu Bingzhong gençliğinde işinden istifa ederek inzivaya çekilmişti. Onun Kağan’a sunduğu “*on bin sözcüklük layiha*”sında memurların değerli eşyalarla süslenen kıyafetleri giymelerinin yasaklanmasına dair bir önerisi de yer alıyordu. Bunun yanı sıra Liu Bingzhong kariyerinin zirvesindeyken siyasi faaliyetlerden çekilerek sadece danışman olarak Kağan’a hizmet etmek istemiş ve yüksek mevkilerde bulunmaktan çekinmişti. Fakat bu durumun aynı zamanda onun saraydaki nispeten istikrarlı konumunun ve etkisinin devam etmesini sağlamak açısından yararlı olduğunu da söyleyebiliriz.

Kubilay Kağan tahta çıktıktan sonra saray ritüelleri henüz oluşturulmamıştı. “*Yuan Hanedanı İdarecilerinin Biyografileri*” (Yuanchao Mingchen Shilüe/元朝名臣事略) adlı esere göre, her sefer kurultay veya törenler düzenlendiğinde üst düzey ve alt düzey fark etmeksizin herkes çadırın önüne toplanıyordu. Kalabalıktan rahatsız olan kolluk kuvvetler onları sopalarla dövüyor ve kovalıyordu. Bu durum birkaç kez tekrarlanabiliyordu (Su, 1936: 12/8; Baisiguleng, 2012: 8). Dolayısıyla Kubilay Kağan, Zhiyuan devresinin 6. yılı (1269) Liu Bingzhong ve Xu Heng’a hanedanın saray ritüellerini oluşturmalarını emretti (Song, 1976: 1664; Baisiguleng, 2012: 8). Ertesi yıl (1270) saray tören ritüelleri oluşturuldu. Ağustos 1271 tarihinden itibaren yılbaşı, imparatorun doğum günü, imparatorun tahta çıkış töreni, kağan ve hanedan

³⁷ Dou Mo üstün tıbbi becerileri sayesinde Kubilay Kağan tarafından değer kazanmış ve aynı zamanda devletin önemli işlerinde Kağan’a danışmanlık yapmıştır. “Dou Mo” hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3730; Ke 1995: 2602-2604.

üyelerinin, yabancı elçilerin imparator huzuruna gelip selamlaması, unvan ve rütbelerinin lütfedilmesi, kurban ve adak sunma törenleri gibi çeşitli törenlerin hepsi saray ritüellerine uygun bir şekilde gerçekleştirildi (Baisiguleng, 2012: 9). Bu tarihte (1271) yine Liu Bingzhong ve diğer devlet bakanları memuriyet rütbelerinin birbirinden kolayca ayır edilebilmesi ve düzenli bir sisteminin oluşturulması için Kağan'a memurların rütbelerine göre memuriyet kıyafetlerinin tasarlanmasını önerdiler (Song 1976: 2119; Baisiguleng 2012: 9). Bunun üzerine Kağan üç çeşit renkli memuriyet kıyafetlerinin dikilmesini buyurdu. Böylece imparatorun, memurların ve saray muhafızlarının kıyafetlerinin sabit tarzları ve renkleri oluşturuldu. Buna göre 1. kademedan 5. kademeye kadar olan memurların mor renkli, 6. ve 7. kademedan olan memurların kırmızı renkli, 8. ve 9. kademedan olan memurların ise yeşil renkli ipekten dikilmiş memuriyet kıyafetlerini giymeleri kararlaştırıldı (Baisiguleng, 2012: 9).

Kubilay Kağan'ın Zhiyuan devresinin 8. yılı (1271) kasım ayında Liu Bingzhong'un tavsiyesi üzerine hanedan adı "*Büyük Yuan*" (Da Yuan/大元) olarak değiştirildi (Sun, 1974: 77-78; Song, 1976: 3694; Rachewiltz, 1993: 261; Ke, 1995: 2599; Zhao-Chen, 2005: 16; Baisiguleng, 2012: 7; Yang, 2015: 186). "*Büyük Yuan*" kelimesi aslında "*Değişimler Kitabı*"ndan alınmıştı. Bilindiği üzere Moğolların kurduğu imparatorluğa "*Yeke Moğol Ulusu*" (Da Menggu Guo/大蒙古國) adı verilmişti. Moğolcadaki "*yeke*" kelimesi Çincedeki "*Yuan*" kelimesinin tercümesi olup her ikisi de "*büyük*" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla "*Büyük Yuan*" adı aslında "*Yeke Moğol Ulusu*"nun Çince adından ibarettir (Kim, 2015: 284-287). Hanedan adının değiştirilmesiyle birlikte ertesi yıl (1272) şubat ayında başkent Zhongdu'nun adı "*büyük başkent*" anlamına gelen Dadu 大都 (Hanbalık/Han şehri/Pekin) olarak değiştirildi. Şehrin planlanması ve tasarım işleri yine Liu Bingzhong'un idaresine verildi. Liu Bingzhong şehri tasarlariken Taoizm'deki "*rüzgâr ve su*" ilkesi ve "*Yin ve Yang*"³⁸ (陰陽) kuramına göre tasarladı. Hanbalık şehrinin inşası 1267'de başlayıp 1276'da tamamlandı. Ancak Liu Bingzhong bundan iki sene önce (1274) öldüğünden şehrin tamamlanmasına şahit olamadı (Sun, 1974: 78; Song, 1976: 3693; Ke, 1995: 2599; Zhao-Chen, 2005: 16; Yang, 2015: 186). Yeni başkent Dadu'nun inşa edilmesiyle eski başkent olan Shangdu şehri daha ziyade Kağan'ın yazlık sarayı ve av köşkü olarak kullanılmaya başlandı. Dönemin Venedikli ünlü seyyahı Marco Polo, Büyük Kağan'ın (Kubilay Kağan) Shangdu'da haziranın ilk gününden ağustosun 28. gününe kadar yaklaşık üç ayı burada geçirdikten sonra Hanbalık'a geri dönerek geri

³⁸ "Yin ve Yang", evrendeki zıt ama birbirini tamamlayıcı güçlerdir. Bu güçler evrendeki uyumu ve dengeyi sağlamak için sürekli olarak etkileşim içindedirler.

kalan eylül, ekim, kasım, aralık, ocak ve şubattan ibaret yılın altı ayını burada geçirdiğinden bahsetmektedir (Marco Polo, 2019: 209).

Hanedanın yasa ve düzenlemelerine gelince 1271 yılının kasım ayında Jin Hanedanı'ndan miras alınan ve hala yürürlükte olan "*Taihe Yasası*"³⁹ (Taihelü/泰和律) yürürlükten kaldırıldı (Song, 1976: 138). Kubilay Kağan'ın emriyle Zhiyuan devresinin 28. yılı (1291) mayıs ayında He Rongzu⁴⁰ (何榮祖, 1221-1300) tarafından Yuan Hanedanı'nın ilk resmi yasası olan "*Zhiyuan Yeni Nizamnamesi*"⁴¹ (Zhiyuan Xinge/至元新格) oluşturuldu. Bu yasa oluşturulurken Kubilay Kağan, Liu Bingzhong'un ağır ve sert cezalandırmaların azaltılması tavsiyesine uygun olarak hazırlanmasını emretmişti (Song, 1976: 348; Ke, 1995: 116; Ge, 2008: 13-14). Bir diğer husus ise Liu Bingzhong daha önceden "*Jin Yıllığı*"nın yazılmasını Kağan'a tavsiye etmişti. Onun tavsiyesi üzerine Kubilay Kağan, Zhongtong devresinin 2. yılı (1261) temmuz ayında Wang E'yi Liao ve Jin hanedanlarının resmi hanedan yıllıklarını yazma işleri için görevlendirdi (Song, 1976: 3344). Fakat bu iş Kubilay Kağan döneminde tamamlanamadı. Kubilay Kağan'ın halefi olan imparator Togan Temür'ün Zhizheng (至正) devresinin 3. yılı (1343) ekim ayında Tuo Tuo'nun⁴² 脫脫 (1314-1356) önderliğinde Liao, Jin ve Song hanedanlarının resmi hanedan yıllıkları derlenip tamamlandı (Song, 1976: 873; Ge, 2008: 15).

Anlaşıldığı üzere Liu Bingzhong'un 1250 tarihinde Kubilay Kağan'a sunduğu "*on bin sözcüklük layiha*" mektubundaki önerilerden sadece bir istisna hariç neredeyse hepsinin Kubilay Kağan'ın hanlık tahtına geçmesinden sonra adım adım yürürlüğe koyulmuştur. Yürürlüğe koyulmayan tek bir istisna ise Jinshi memuriyet sınavıydı. Eğer Çin geleneksel Jinshi memuriyet sınavı yürürlüğe koyulursa Moğol ve Semu (色目)/renkli gözlüler sınıfından olanların Çinlilere nazaran sınavda başarısız olacakları aşikârdı. Böylece devletin kademelerini çoğunlukla Çinlilerin işgal etmesi gibi bir durum ortaya çıkabilirdi. Ayrıca Kubilay Kağan Çinceye ve Çince konuşan danışmanlara ve devlet adamlarına bağlanmak istemiyordu. Dolayısıyla Kubilay Kağan'ın döneminde Jinshi memuriyet sınavı yürürlüğe koyulmadı.

Yukarıda bahsedilenlerin yan sıra Liu Bingzhong'un bir diğer önemli katkısı ise yetenekli ve becerikli şahsiyetleri Kağan'a tavsiye etmesiydi.

³⁹ "*Taihe Yasası*", Jin Hanedanı imparatoru Jin Zhangzong'un (金章宗, 1189-1208) Taihe devresinin ilk yılında (1201) ilan edilmiştir.

⁴⁰ "He Rongzu" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3954-3956; Ke 1995: 2716-2719.

⁴¹ "*Zhiyuan Yeni Nizamnamesi*", Kubilay Kağan'ın dönemi 1291 yılı mayıs ayında ilan edilmiştir. Bk. Song Lian 1976: 348.

⁴² "Tuo Tuo" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3341-3349; Ke 1995: 3138-3144.

1247 yılında Liu Bingzhong babasının defin işleri için memleketi Xingzhou'ya geri dönerken Kağan'a yardımcı olması için küçüklüğündeki sınıf arkadaşlarından Zhang Wenqian⁴³ (張文謙, 1217-1283), Zhang Yi⁴⁴ (張易, 1215?-1282) ve Li Dehui'yi⁴⁵ (李德輝, 1218-1280) tavsiye etmişti. Daha sonra sınıf arkadaşı Wang Xun⁴⁶ (王恂, 1233-1281) ve kardeşi Liu Bingshu'yu⁴⁷ (劉秉恕, 1231-1290) Kağan'a tavsiye etti. Sınıf arkadaşları ve kardeşi yanı sıra Liu Bingzhong yine kendisiyle aynı memlekette olan Zhang Geng, Liu Su, Ma Heng⁴⁸ (馬亨, 1207-1277) ve Li Jian'ı⁴⁹ (李簡, Du 2023: 115-116), öğrencilerinden ise Guo Shoujing⁵⁰ (郭守敬, 1231-1316) ve Zhao Bingwen'i⁵¹ (趙秉溫, 1222-1293) Kağan'a tavsiye etti. Zamanında Liu Bingzhong, Liao ve Jin hanedanlarından beri kullanılan "Daming Takvimi"nin (Damingli/大明曆) güncelliğini yitirdiğini ileri sürerek yeni bir takvim oluşturulmasını önermişti. Bunun üzerine öğrencilerinden Guo Shoujing "Shoushi Takvimi" (Shpushili/授時曆) adında yeni bir takvim oluşturdu (Yang, 2015: 186).

Liu Bingzhong'un tavsiye ettiği şahsiyetler daha sonra kendilerinin tanıdıkları yetenekli ve becerikli şahsiyetleri de Kağan'a tavsiye etti. Bunlardan Li Dehui, Dou Mo ile Zhi Yu'yu⁵² (智迂), Dou Mo yakın arkadaşı Yao Shu'yu⁵³ (姚樞, 1203-1280), Dou Mo ve Yao Shu birlikte diğer yakın arkadaşı Xu Heng'i, Yao Shu ise arkadaşı Yang Huan'ı⁵⁴ (楊奐, 1186-1255) Kağan'a tavsiye ettiler (Du, 2023: 119). Görüldüğü üzere Kağan'a tavsiye edilen bu şahsiyetlerin hepsi Liu Bingzhong'un önderliğinde tavsiye edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla Liu Bingzhong merkezli oluşturulan bu elit grubuna "Xingtai grubu" (Xingtai Jituan/邢臺集團) adı verilmiştir. Ayrıca bu şahsiyetlerin hepsi Çinlidir ve devletin önemli kademelerinde görev yapmışlardır. Bu şahsiyetler Kubilay Kağan'ın "Çin yasası" ile tanışması yanı sıra Çin topraklarının "Çin yasası" ve Konfüçyüs devlet yönetim anlayışı ile yönetilmesi konusunda katkı sağlamışlardır.

Liu Bingzhong bir devlet adamı ve din adamı olması yanı sıra aynı zamanda muteber bir şairdi. O "Cangchun Sanren" (藏春散人) lakabı ile birçok eseri kaleme almıştır. "Yuan Yıllığı" ve "Yeni Yuan Yıllığı"nda onun

⁴³ "Zhang Wenqian" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3695-3698; Ke 1995: 2600-2602.

⁴⁴ "Zhang Yi" hakkında daha geniş bilgi için bk. Du 2023: 113.

⁴⁵ "Li Dehui" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3815-3819; Ke 1995: 2600-2602.

⁴⁶ "Wang Xun" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3843-3845; Ke 1995: 2762-2763.

⁴⁷ "Liu Bingshu" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3694-3695; Ke 1995: 2599-2600.

⁴⁸ "Ma Heng" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3826-3829; Ke 1995: 2714-2716.

⁴⁹ "Li Jian" hakkında daha geniş bilgi için bk. Ke 1995: 3393; Du 2023: 116.

⁵⁰ "Guo Shoujing" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3845-3852; Ke 1995: 2763-2765.

⁵¹ "Zhao Bingwen" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3555; Ke 1995: 2473.

⁵² "Zhi Yu" hakkında daha geniş bilgi için bk. Du 2023: 118.

⁵³ "Yao Shu" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3711-3716; Ke 1995: 2604-2608.

⁵⁴ "Yang Huan" hakkında daha geniş bilgi için bk. Song Lian 1976: 3621; Ke 1995: 2420.

10 ciltlik bir eser koleksiyonunun olduğu kayıtlıdır (Song 1976: 3694; Ke 1995: 2599). Onun kaleme aldığı “*Cangchun Şiirler Koleksiyonu*” (Cangchun Shiji/藏春詩集) adlı eserinin günümüze kadar sadece 469 şiiri yer alan toplam altı ciltten oluşan nüshası ulaşılabilmektedir. Onun Taoizm’deki “*rüzgâr ve su*” ilkesi konu edilen toplam 10 ciltten oluşan “*Pingsha Yuchi Jing*” (平砂玉尺經) adlı eseri bulunmaktadır (Ge 2008: 20; Yang 2015: 188; Liu-Wang 2024: 647). Yang Lian (楊鑣) tarafından hazırlanan “*Yuan Hanedanı Şiirler Koleksiyonu*” (Quanyuanshi/全元詩) adlı eserde Liu Bingzhong’un toplam 592 şiirine yer verilmiştir (Liu-Wang, 2024: 647). Liu Bingzhong ayrıca yetenekli bir hattattı. Çin’in Hebei eyaletindeki Xingtai şehri Neiqiu (内邱) ilçesi Shentou (神頭) köyünde bulunan “*Queshan Shenyang Kral Tapınağı*”nın girişinde Liu Bingzhong tarafından kaligrafi olarak 12 karakterden oluşan “*Hanedan Tarafından Restore Edilen Queshan Shenyang Kral Tapınağı Anıtı*” (Guochao Chongxiu Queshan Shenyang Wangmiao Zhi Bei 國朝重修鵠山神應王廟之碑) başlığı yer alan anıt taşı bulunmaktadır (Fan, 1994: 51).

Kubilay Han’ın Zhiyuan devresinin 11. yılı (1274) Liu Bingzhong, Kubilay Kağan ile birlikte Shangdu’ya geldi. Buradaki Nanping (南屏) Dağı⁵⁵ adındaki yerde ağustos ayında hiçbir hastalığı olmadan 59 yaşında öldü. Liu Bingzhong’un ölümünden sonra Kubilay Kağan çok üzülmüştü ve devlet bakanlarına şöyle demişti:

“Liu Bingzhong bana 30 yıldan fazla bir süredir hizmet etti. Her konuda çok ihtiyatlıydı. Zorluklardan ve tehlikeden korkmuyordu. Aklındakileri açık sözlülükle konuşuyordu. O, Yin ve Yang ilmi hakkında çok şey biliyordu. Geleceği tahmin etmek için kehanet kullanımında çok becerikliydi. Bunları sadece ben biliyorum, diğer insanlar bilmiyor.”

Liu Bingzhong daha sonra Hanbalık’a defnedildi ve defin masrafları devlet hazinesinden temin edildi. Zhiyuan devresinin 12. yılı (1275) ona büyük danışman⁵⁶ (Taifu/太傅) ve Zhao Dükü⁵⁷ (Zhaoguogong/趙國公), ahlaki karakterine göre ise “*erdemli ve kararlı*” (Wenzhen/文貞) unvanı verildi. İmparator Temür Ölceytü’nün döneminde ona büyük üstat⁵⁸ (Taishi/太師), ahlaki karakterine göre ise “*erdemli ve dürüst*” (Wenzheng/文正) unvanı lütfedildi. İmparator Ayurbarwada’nın

⁵⁵ Çin’in İç Moğolistan Özerk Bölgesi Zhenglanqi’nin kuzeydoğusunda yer alan Mende (門德) Tapınağı’nın kuzeyinde yer almaktadır. Bk. Qiu Shusen 2002: 570.

⁵⁶ İmparatorun önemli kararları alınmasına yardımcı olmak üzere tesis edilen bir unvandır. Bk. Hucker, 1985: 477.

⁵⁷ Hanedan üyelerinin unvanından sonra gelen bir üst düzey memuriyettir. Bk. Hucker, 1985: 298.

⁵⁸ İmparatorun hocasıdır. Bk. Hucker, 1985: 481.

döneminde ona “Changshan kralı”⁵⁹ (Chanshanwang/常山王) unvanı verildi. Liu Bingzhong'un hiç çocuğu olmadığı için soyağacı kardeşi Liu Bingshu ve onun oğlu Liu Lanzhang (劉蘭璋) üzerinden devam etti (Song, 1976: 3694; Rachewiltz, 1993: 262-264; Ke, 1995: 2599; Baisiguleng, 2012: 6; Yang, 2015: 186).

Sonuç

Yuan Hanedanı döneminde bir devlet adamı ve aynı zamanda bir din adamı olarak Liu Bingzhong, Kubilay Kağan'ın yanında onun siyasi, askeri, mali vb. konularda önemli kararlar almasına yardımcı oldu. Bu bağlamda onun Kubilay Kağan'a sunduğu “on bin sözcüklük layiha” mektubu önem arz etmektedir. Onun sunduğu bu mektup Kubilay'ın “kağan” olarak tahta oturmasından sonra hanedanın kuruluş temellerinin atılmasında ve hanedanın muhtelif sistemlerinin oluşturulmasında bir kılavuzluk rolü oynadı. Liu Bingzhong başta olmak üzere diğer devlet bakanlarının da tavsiye üzerine hanedanın temellerini oluşturan bir dizi icraatlar gerçekleştirildi. Hanedanın kuruluş sürecinde Liu Bingzhong'un en önemli katkılarından biri ise Çin topraklarının Konfüçyüs devlet yönetim anlayışı ve Çin'deki geçmiş hanedanlarda olduğu gibi “Çin yasası” ile idare edilmesiydi. Kubilay Kağan'ın “Çin yasası” nı benimsemesi şüphesiz Moğolların Çin'de başarılı bir şekilde hakimiyet kurabilmesinde önemli bir faktördü. Ancak Kubilay Kağan'ın “Çin yasası” nı benimsemesi onun Çin kültürünü koşulsuz kabul ettiği veya onun Çinli bir imparatora dönüştüğü anlamına gelmez. Sadece kendi hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullandığını söyleyebiliriz.

Kaynakça

BAİSİGULENG 白斯古楞 (2012), “Liu Bingzhong ve Yuan Hanedanı'nın Başkenti Shangdu/刘秉忠与元上都”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi/硕士学位论文, İç Moğolistan Normal Üniversitesi/内蒙古师范大学.

DENG, Gang 邓刚 (2015), “Yuan Hanedanı'nın Başkenti Dadu'nun Tasarımcısı Liu Bingzhong'un Tasarım Konseptleri ve Başarıları/元大都建造者刘秉忠的设计理念与成果”, *Lantai Dünyası/兰台世界*, s. 130-131.

DU, Gaijun 杜改俊 (2023), “Orta Ovalı Bilginlerin Yuan Shizu'nun sarayında Devlet Memuru Olma Süreçleri ve Sebepleri Hakkında Araştırma/中原文士入元世祖潜邸为幕僚的途径及主因考论”, *Çin Kültür Araştırmaları 中国文化研究*, s. 111-123.

⁵⁹ Changshan'ın diğer adı Hengshan (恆山)'dır. Çin'in Hebei eyaletinin Shijiazhuang (石家莊) şehir ile Xingtai şehri arasındaki bölgeleri kapsamaktadır. Bk. Qiu, 2002: 741; 649.

FAN, Yuqi 范玉琪 (1994), "Yuan Hanedanı Ünlü Devlet Bakanı Liu Bingzhong'un Yazdığı 'Hanedanlık Tarafından Restore Edilen Queshan Shenyang Kral Tapınağı Anıtı' Üzerine Bir İnceleme/元代名臣刘秉忠书丹'国朝重修鹊山神应庙之碑'考释", *Kültürel Kalıntılar İlkbahar ve Sonbahar/文物春秋*, Sayı. 4/4 期, s. 51-56.

FU, Rui 付蕊 (2023), "Liu Bingzhong'un 'On Bin Sözcüklük Layihası' ve Etkisi/刘秉忠的'万言书'及其影响", *Kültür Dergisi/文化学刊*, Sayı. 8/8 期, s. 222-225.

GE, Renkao 葛仁考 (2008), "Geçmiş Değerlendirip Günümüze Katkı Sağlayan Stratejiler: Liu Bingzhong'un On Bin Sözcüklük Layihası Üzerine Bir Araştırma/酌古宜今之策: 刘秉忠万言书初论", *Xingtai Enstitüsü Dergisi/邢台学院学报*, Cilt XXIII, Sayı. 3/3 期, s. 13-15.

HONGDONG, Kim (2015), "Was 'da Yuan' a Chinese Dynasty?", *Journal of Song-Yuan Studies*, Vol XXXV, s. 297-305.

HUCKER, Charles O. (1985), *A Dictionary of Official Titles in Imperial China*, Southern Materials Center, INC., Taipei.

KALKIR, Nurcan (2018), "Konfüçyüs'ün Yönetim Anlayışı Üzerine Bir Analiz", *Current Research in Social Sciences*, s. 97-107.

KE, Shaomin/柯劭忒 (1995), *Yeni Yuan Yıllığı/新元史*, Jilin Halk Yayınevi/吉林人民出版社, Changchun/长春.

Lİ, Zhi 理智 (1995), "Yuan Hanedanı Yasa ve Düzenlemelerin Atası-Liu Bingzhong/元代典章制度之父-刘秉忠", *Tarih Boyunca Halkı İdare Etmenin Kapsamlı Örnekleri/史治通鉴*, s. 41-44.

LİU, Shiming 刘世明-WANG, Sumei 王素美 (2024), "Liu Bingzhong'un Üç Dinin Bütünleşmesi Konusundaki Düşüncesi ve Siyasi Uygulaması Üzerine/论刘秉忠的三教融通思想及其治政实践", *Song Hanedanı Tarihi Araştırmaları Serisi/宋史研究论丛*, Sayı. 1/ 1 期, s. 646-666.

MA, Shaozheng 马少铮 (2023), "Yuan Hanedanı Ünlü Devlet Bakanı Liu Bingzhong'un 'Rahat ve Keyifli' Şiir Stili Hakkında Analiz/元代名臣刘秉忠'萧散闲淡'诗风分析", *Çin Hikayesi/中国故事*, Sayı. 6/6 期, s. 36-39.

POLO, Marco (2019). *Dünyanın Hikâye Edilişi*, (çev. Işık Ergüden, Z. Zühre İlkgenel), Ötüken Neşriyatı A.Ş., İstanbul.

QİU, Shusen/邱树森 (2002), *Yuan Yıllığı Sözlüğü/元史辞典*, Shandong Eğitim Yayınevi/山东教育出版社, Shandong/山东.

RACHEWİLTZ, Igor de. (1993), *In the Service of the Khan: Eminent Personalities of the Early Mongol-Yüan Period*, (ed. Igor de Rachewiltz, Hok-lam Chan, Hsiao Ch'i-ch'ing, Peter W. Geier, May Wang), Harrassowitz Verlag, Weesbaden.

ROSSABİ, Morris (2015). *Kubilay Han: Yaşamı ve Dönemi*, (çev. Özgür Özol), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- SONG, Lian/宋濂 (1976), *Yuan Yıllığı/元史*, Zhonghua Kitabevi/中華書局, Beijing 北京.
- SU, Tianjue/蘇天爵 (1936), *Yuan Hanedanı İdarecilerinin Biyografileri/元朝名臣事略*, Ticari Basımevi/商務印書館, Shanghai 上海.
- SUN, Chengze/孫承澤 (1974), *Yuan Hanedanı Şahıslarının Biyografileri/元朝人物略*, Wenhai Yayınevi/文海出版社, Taipei 臺北.
- WEI, Chen 魏琛 (2008), "Liu Bingzhong ve Hayatı/刘秉忠其人其事", *Tarihe Bakış/历史回眸*, s. 39-41.
- YANG, Cengwen 杨曾文 (2015), "Yuan Hanedanı'nın Kuruluşunun Başlangıcında Büyük Katkılarda Bulunan Devlet Bakanı ve Keşiş Zi Cong-Liu Bingzhong/元初功臣僧子聪-刘秉忠", *Budist Araştırmaları/佛学研究*, Sayı. 24/24期, s. 182-191.
- YU, Lunian/俞鹿年 (1992), *Çin Bürokrasisinin Büyük Sözlüğü/国官制大辞典*, Heilongjiang Halk Yayınevi/黑龙江人民出版社, Haerbin 哈尔滨.
- ZHAO, Jiankun 赵建坤-CHEN, Hong 陈红 (2005), "Yuan Hanedanı'nın Ünlü Devlet Bakanı Liu Bingzhong/元代名臣刘秉忠", *Dünya Şahsiyetlerinin Arşivleri/档案天地人物*, Sayı. 6/6 期, s. 15-16.